

Comhairle mu Fhoghlam Gàidhlig

Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: ìrean
àrd-sgoile

Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig: ìrean àrd-sgoile

Prìomh fhiosrachadh:

- Feumaidh **an fheallsanachd** airson a' churraicealaim a bhith stèidhichte air tuigse cho-roinnte mu Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus dà-chànanas.
- Feumaidh luchd-obrach, daoine òga, pàrantan agus com-pàirtichean a bhith soilleir mu adhbhar is luach Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig
- **Tha an curraicealam Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig bho AS1 gu AS3 agus suas chun na h-ìre as sine fhathast stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh.**
- Feumaidh daoine òga fiosrachadh fhaighinn air leantainneachd ionnsachaidh san fhoghlam fharsaing choitcheann agus san ìre as sine le cothroman am fileantachd a leasachadh thar nan ceithir co-theacsaichean den churraicealam.
- Gus adhartas ann am bogadh a cheadachadh, feumaidh sgoiltean a bhith ag amas air **earrann mòr gu leòr den churraicealam a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig.**
- Feumaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith na phàirt do-sheachanta den Foghlam Fharsaing Choitcheann suas gu deireadh AS3, agus an dèidh sin bidh an luchd-ionnsachaidh a' gluasad suas chun na h-ìre as sine bho AS4-AS6.
- Bu chòir “Ionnsachadh Cànan ann an Alba: Modh-obrach 1+2” a bhith air a chleachdadh ann an sgoiltean le solair Meadhan Gàidhlig gus cothrom a thoirt do dhaoine òga air fad ann am foghlam meadhan Beurla a' Ghàidhlig ionnsachadh mar chànan a bharrachd.

9.1 Tha a' Chomhairle seo a' buntainn an dà chuid don t-**solair sònraichte Tro Mheadhan na Gàidhlig no far a bheil solair Gàidhlig agus Beurla ag obair taobh ri taobh**. Tha sgrìobhainnean eile bho Foghlam Alba mun churraicealam cuideachd a' buntainn ri Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' gabhail a-steach nan Notaichean Comhairleachaidh airson Sgrùdadh, an t-sreath A' Togail a' Churraicealaim agus Fiosrachadh mun Churraicealam airson Sàr-mhathais.

9.2 Faodaidh a' Chomhairle san Earrann seo cuideachd a bhith feumail airson an fhoghlaim fharsaing choitcheann aig ìrean na bun-sgoile, a' gabhail a-steach amannan gluasad air adhart. Aig ìrean na h-àrd-sgoile, tha Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig fhathast aig ìre leasachaidh glè thràth. De na 38 sgoiltean a tha an-dràsta a' tabhann Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig ann an riochd air choreigin, chan eil ach 14 a' tabhann cuspairean a thuilleadh air Gàidhlig tro mheadhan na Gàidhlig. Mar as trice, tha na cuspairean sin rim faotainn bho AS1 gu AS3, ach is e glè bheag de sgoiltean a tha a' tairgse leantainneachd suas chun na h-ìre as sine. Tha na **cuspairean a tha rim faotainn** san fhoghlam fharsaing choitcheann a' gabhail a-steach Fraingis, Gàidhlig, cruinn-eòlas, eaconamas-dachaigh, eachdraidh, matamataig, nuadh-eòlas, foghlam pearsanta agus sòisealta, foghlam corporra, eòlas creideimh agus moraltachd agus saidheans. Aig an ìre as sine, bithear a' dèanamh theisteanasan mar as trice ann an cruinn-eòlas, eachdraidh, matamataig agus nuadh-eòlas.

9.3 Bhiodh e math nam biodh na cuspairean agus co-theacsaichean a' churraicealaim air fad air an libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig. Feumaidh tidsearan stòrasan agus ionnsachadh proifeiseanta fad-dhreuchd gus taic a thoirt dhaibh ann a bhith a' libhrigeadh an amais seo. Tha dreuchd chudromach aig tidsearan Gàidhlig aig ìrean na h-àrd-sgoile ann a bhith a' **teagasg briathrachas agus abairtean speisealaichte** gus am bi e comasach do dhaoine òga leantainn orra ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig. A thuilleadh air sin, tha dreuchd aig a h-uile

tidsear Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a thaobh a bhith a' leasachadh fileantachd is briathrachas speisealta chloinne agus dhaoine òga, mar phàirt de leasachadh litearrachd.

9.4 Feumaidh **feallsanachd** a' churraicealaim a bhith stèidhichte air tuigse cho-roinnte air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus dà-chànanas. Tha luchd-obrach, daoine òga, pàrantan agus com-pàirtichean soilleir mu adhbhar agus luach Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha iad mothachail dhan obair a th' aca fhèin, ge bith am bruidhinn iad a' Ghàidhlig no nach bruidhinn, a thaobh a bhith deimhinneach is taiceil do dh'Fhoghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Thathar a' cur ri seo leis an dealbhadh a thathar a' dèanamh air a' churraicealam dhan fheadhainn a th' ann am foghlam tro mheadhan na Beurla dham bheil e comasach a' Ghàidhlig ionnsachadh mar phàirt den fhrèam-obrach airson Foghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig, a tha a' leantainn air adhart gu duaisean agus teisteanasan. Feumaidh cothroman cunbhalach cuideachd a bhith ann do na h-uile a bhith ag ionnsachadh mun luach a th' ann an cànan is cultar na Gàidhlig agus na tha e a' cur ri dearbh-aithne na h-Alba.

9.5 Tha an **curraicealam airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig bho AS1 gu AS3 agus suas chun na h-ìre as sine fhathast stèidhichte air prionnsabalan-bogaidh**. Feumaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith na phàirt do-sheachanta den Foghlam Fharsaing Choitcheann suas gu deireadh AS3, agus an dèidh sin bidh an luchd-ionnsachaidh a' gluasad suas chun na h-ìre as sine bho AS4-AS6. Tha na h-adhbharan aige a' dol thar nam prìomh thaobhan de dh'ionnsachadh agus de leasachadh neach òg, mar a th' air a chur an cèill ann am buadhan agus comasan raointean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais. Feumaidh daoine òga fhathast fèin-fhiosrachadh fhaighinn air leantainneachd foghlaim san fhoghlam fharsaing choitcheann agus san ìre as sine le cothroman am fileantachd a leasachadh le bhith:

- a' dèanamh Gàidhlig mar chuspair;
- a' dèanamh chuspairean eile tro mheadhan na Gàidhlig;
- a' dol an sàs ann an ionnsachadh eadar-chuspaireil;
- a' dol an sàs ann cothroman airson coileanadh pearsanta; agus
- a' cleachdadh na Gàidhlig gus a dhol an sàs ann, is cur ri, beatha agus feallsanachd na sgoile.

9.6 Gus leigeil le leantainneachd ann am bogadh cumail a' dol, feumaidh sgoiltean a bhith ag amas air **earrann iomchaidh den churraicealam a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig aig ìrean na h-àrd-sgoile gus an cothrom a thoirt do dhaoine òga leantainn orra a' leasachadh am fileantachd sa Ghàidhlig tro bhogadh**. Chan eil earrann mhionaideach air a sònrachadh aig an ìre seo. Ach, feumaidh e a bhith mòr gu leòr gus buaidh a thoirt air fileantachd nan daoine òga. Bu chòir do dh'àrd-sgoiltean a tha ceangailte ri sgoiltean tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith ag amas air leantainn orra a thaobh a bhith a' cur ri fhileantas le bhith a' tabhann ionnsachaidh, teagaisg agus mheasaidh a tha susbainteach tro mheadhan na Gàidhlig. Gus dèanamh cinnteach gu bheil cothromachadh ann, a thaobh cothrom air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, bu chòir do na h-àrd-sgoiltean air fad a bhith amasach a thaobh a bhith a' feuchainn gum biodh earrann shusbainteach den churraicealam air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig.

9.7 Bidh tidsearan a' cumail sùil air agus a' tracadh adhartas na cloinne ann a bhith a' **leasachadh fileantachd thar nan ceithir co-theacsaichean de dh'ionnsachadh**. Tha an curraicealam a' tabhann sùbailteachd gu leòr gus dèiligeadh ri laigsean ann am fileantachd tro chothroman a chaidh an ullachadh is tachartasan sa bheil làn-bhogadh. Tha fèin-fhiosrachaidhean de làn-bhogadh den t-seòrsa seo cuideachd a' toirt cothrom do dhaoine òga an cuid Gàidhlig a chleachdadh gus leud, doimhneachd is dùbhlann a thoirt dhaibh. Feumaidh na

fèin-fhiosrachaidhean sin a thaobh làn-bhogaidh a bhith air an tabhann cuideachd do dhaoine òga a th' air sgur a dh'ionnsachadh na Gàidhlig aig puingean adhartais gus am bi cothroman aca a bhith a' cumail suas 's a' cur ris an fhileantachd aca. Tha fèin-fhiosrachaidhean mar seo de làn-bhogadh nam pàirt den chòir a th' aig clann is daoine òga air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha na cothroman làn-bhogaidh sin stèidhichte air taghadh de dh'Fhèin-fhiosrachaidhean agus Builean sa Churraicealam airson Sàr-mhathais bho raointean a' churraicealaim. Tha iad a' tabhann fèin-fhiosrachaidhean ionnsachaidh agus co-theacsaichean brosnachail a tha iomchaidh, dùbhlach agus taitneach gus coinneachadh ri feumalachdan-ionnsachaidh chloinne is dhaoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig.

9.8 Tha a bhith ag ionnsachadh tro bhogadh aig ìrean na h-àrd-sgoile air a leasachadh **tro fheallsanachd** de thuigse is spèis do na daoine òga a tha a' leasachadh dà-chànanas tro Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Feumaidh feallsanachd na sgoile taic a thoirt do dh'ionnsachadh na Gàidhlig mar a tha sin air a mhìneachadh sa Chomhairle seo. Bu chòir *“Ionnsachadh Cànan ann an Alba: Modh-obrach 1+2”* a bhith air a chleachdadh ann an sgoiltean le solair Meadhan Gàidhlig gus cothrom a thoirt do dhaoine òga air fad ann am foghlam meadhan Beurla, a' Ghàidhlig ionnsachadh mar chànan a bharrachd. Is e prìomh fheart de dh'fheallsanachd a tha a' toirt taic do dh'ionnsachadh na Gàidhlig, ma bhios cothrom aig na daoine òga air fad, ma tha iad air a shon, a' Ghàidhlig ionnsachadh mar phàirt de dh'Fhoghlam Luchd-ionnsachaidh na Gàidhlig. Tha suidheachaidhean mar sin a' toirt cothroman inntinneach dhaibh airson a bhith a' dèanamh cheanglaichean thar-ionnsachaidh. Tha iad sin a' gabhail a-steach a bhith a' fighe na Gàidhlig taobh a-staigh raointean co-roinnte agus tachartasan mar co-chruinneachaidhean, obair san t-seòmar-bidhe, teagasg san t-seòmar-clas. Ann a bhith a' dèanamh cheanglaichean, bu chòir leantainn gu faiceallach ri prìonnabalán-bogaidh. Is e pàirt èigneachail den Foghlam Fharsaing Choitcheann suas gu deireadh AS3 a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, agus an dèidh sin bidh an luchd-ionnsachaidh a' gluasad suas chun **na h-ìre as Sìne** bho AS4-AS6. Tha adhbhar Foghlaim tro Mheadhan na Gàidhlig a' dol thairis air na prìomh thaobhan de dh'ionnsachadh 's de leasachadh neach òg, mar a tha sin air a mhìneachadh sna feartan 's na comasan de na ceithir earrannan den Churraicealam airson Sàr-mhathais. Tha an ìre as sìne a' toirt a' chothruim do sgoiltean barrachd sùbailteachd a bhith aca airson coinneachadh nas fheàrr ri feumalachdan an luchd-ionnsachaidh air fad gus coileanaidhean luchd-ionnsachaidh sa Ghàidhlig agus tron Ghàidhlig a leasachadh. Feumaidh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a bhith air a gabhail a-steach san ìre as sìne.

9.9 Feumaidh planadh fad-ùine a thaobh adhartais ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig dèanamh cinnteach gu bheil luchd-deilbh a' churraicealaim **a' cleachdadh an luchd-obrach air fad, luchd com-pàirt agus buidhnean Gàidhlig gus a bhith a' libhrigeadh agus a' toirt taic do dh'ionnsachadh dhaoine òga**. Is e an co-theacsa curraicealam as soilleire, tidsearan a bhith a' libhrigeadh chuspairean tro mheadhan na Gàidhlig. Ach, gus co-chuid iomchaidh den curraicealam a bhith air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig feumar cuideachd modh-obrach a bhith air a phlanadh mu àite na Gàidhlig thar nan ceithir cho-theacsan den churraicealam air fad. Tha seo a' gabhail a-steach dhuaisean airson coileanaidhean pearsanta tro mheadhan na Gàidhlig. Bu chòir do sgoiltean a bhith ag amas air a bhith a' tairgse co-dhiù aon chothrom gach là far am biodh daoine òga a tha a' dèanamh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig a' cluinntinn 's a' cleachdadh an cuid Ghàidhlig ann an suidheachaidhean dèanadach is brìghmhor.

9.10 Feumaidh feartan de **dhealbhadh curraicealaim** mar speisealachadh, cùrsaichean beairteachaidh, taghaidhean, agus clasaichean maighstireachd a bhith air an cleachdadh gus meudachadh a dhèanamh air a' cho-chuid den churraicealam a bhios air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig. San eadar-ama, bu chòir do sgoiltean a bhith a' maidseadh nan tidsearan a th' aca a tha fileanta sa Ghàidhlig ri bhith a' libhrigeadh chuspairean fa leth agus ionnsachadh eadar-chuspaireil tro mheadhan na Gàidhlig. Bu chòir do na sgoiltean air fad eòlas a bhith aca air an com-pàirtichean curraicealaim a thaobh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus a bhith gan cleachdadh airson a bhith a' togail suas ionnsachadh a tha rianail is adhartach. Feumaidh iad a bhith a' mapadh chom-pàirteachasan a th' aca a cheana agus a bhith a' leasachadh feadhainn ùra le luchd-solair eadar-dhealaichte a bhios a' gabhail a-steach phàrantan, bhuidhnean Gàidhlig, cholaistean, ionnsachadh is leasachadh coimhearsnachd, agus feadhainn eile sa choimhearsnachd nas fharsainge a' gabhail a-steach luchd-fastaidh agus gnothachasan ionadail gus taic a thoirt don luchd-obrach aca na co-theacsan eile den churraicealam a thoirt air adhart. Tha an aithisg **Developing Scotland's Young Workforce** a' toirt spionnadh às ùr don iomairt gus ionnsachadh a chur air bhonn ann an suidheachaidhean iomchaidh, dà-rìribh le slighean ionnsachaidh 16+ tro mheadhan na Gàidhlig.

9.11 Tha tidsearan Gàidhlig gu tric a' libhrigeadh Gàidhlig mar phàirt de chòir dhaoine òga air Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha an sùbailteachd ann a bhith a' teagasg thar a' churraicealaim bho AS1 gu AS3 gu mòr ri mholadh. Tha mòran eisimpleirean air leth èifeachdach ann de thidsearan a tha a' dèanamh seo a cheana. Tha **sùbailteachd thidsearan Gàidhlig**, no tidsearan a tha comasach air a' Ghàidhlig a bhruidhinn, air fhaicinn a cheana tro iadsan a bhith a' teagasg foghlam creideimh is moralta, foghlam creideimh agus slàinte agus sunnd/foghlam pearsanta is sòisealta thar ìrean. Mu choinneamh seo, bu chòir do thidsearan a bhith a' faighinn goireasan de dh'àrd-chàileachd ann an Gàidhlig agus bu chòir dhan ùine aca a tha saor bho theagasg a bhith ag aithneachadh gu bheil iad a' teagasg thar raointean a' churraicealaim agus gum feum iad ùine a bharrachd airson planadh.

9.12 Tha e mar dhleastanas air tidsearan Gàidhlig a bhith a' dealbh ro-innleachd airson a bhith a' leasachadh 's a' measadh **literrachd, àireamhachd agus slàinte agus sunnd tro mheadhan na Gàidhlig**, a bhios a' dèanamh ceangal ris an leasachadh aige tro mheadhan na Beurla.

9.13 Ann am mòran sgoiltean, tha còir dhaoine òga a thaobh a bhith a' faighinn **taic choitcheann agus chuimsichte**, air a bhith air a chur an cèill mar ùine air a phlanadh còmhla ri tidsear, a h-uile là no a h-uile seachdain, uaireannan mar phàirt de dh'ùine clàraidh. Ann an cuid de sgoiltean, tha seo air a libhrigeadh le neach ainmichte, tidsearan clàraidh, taoitear, no meantar. Dhan fheadhainn a th' ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, dh'fhaodadh seo cothrom a thoirt airson an taic a bhith air a libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig. Ann an cuid de sgoiltean, tha seo air a choileanadh ann am buidhinn ioma-aois.

9.14 Feumaidh sgoiltean a bhith a' leasachadh frèam-obrach airson **ionnsachadh eadar-chuspaireil** tro mheadhan na Gàidhlig gus dèanamh cinnteach gu bheil daoine òga a' faighinn fèin-fhiosrachadh air a' chòir a th' aca co-chuid gu leòr den ionnsachadh a bhith tro mheadhan na Gàidhlig. Is urrainn dhan seo cuideachadh a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil ionnsachadh eadar-chuspaireil air a phlanadh mun cuairt air feumalachdan dhaoine òga agus a' dèanamh feum ann an co-theacsan eile de na sgilean cànan air fad aig com-pàirtichean a' churraicealaim. Tha ionnsachadh eadar-chuspaireil a' toirt co-theacsan bhrosnachail agus fhèin-thograch a thaobh a bhith a' leasachadh 's a' cur an cèill fileantachd, agus aig an aon àm a bhith tlachdmhor agus buntainneach. Tha e a' leantainn air adhart gu tuigse nas fheàrr air bun-bheachdan chudromach agus gu barrachd comais ann a bhith a' cleachdadh eòlas agus sgilean

ann an dòighean chuartachail. Feumaidh luchd-obrach a bhith soilleir mu na ceanglaichean thar-ionnsachaidh a tha iad ag iarraidh a bhios daoine òga a' sgrùdadh agus a' tuigsinn. Bidh fios aca cuideachd mu na rudan a tha daoine òga air ionnsachadh a cheana agus mar a chuireas iad an sàs is mar a leasaicheas iad an t-ionnsachadh seo ann an dòighean ùra agus eadar-dhealaichte. Bidh fios aig a h-uile duine a tha an sàs dè na sgilean 's na bun-bheachdan, bho chuspairean no raointean eadar-dhealaichte, a tha iad a' tarraing ri chèile agus carson. Bidh fios aca cuideachd mar a tha ionnsachadh eadar-chuspaireil a' togail air agus a' leudachadh fileantachd dhaoine òga.

9.15 Feumaidh tòrr a bharrachd sùbailteachd agus **obair clustair** a bhith air a dhèanamh thar ìrean na bun-sgoile 's na h-àrd-sgoile le tidsearan gam faicinn fhèin mar thidsearan den fhoghlam fharsaing choitcheann agus a' co-obrachadh ann a bhith a' lìbhrigeadh ionnsachadh is teagasg. Tha **sgoiltean le solair 3-18** a' fosgladh suas chothroman do thidsearan a bhith ag obair thar ìrean agus le buidhnean ioma-aois. Faodaidh an t-aon rud a bhith air a dhèanamh le bun-sgoiltean agus àrd-sgoiltean a thaobh a bhith ag obair ann an ullachaidhean clustair. Tha a bhith a' cleachdadh 's ag adhartachadh na Gàidhlig aig **tachartasan làn-sgoile** cuideachd cudromach. Bu chòir dhan Ghàidhlig a bhith air a cleachdadh agus air a cur an sàs sna tachartasan sin gus cothrom a thoirt do na h-uile fèin-fhiosrachadh fhaighinn sa Ghàidhlig. Aig amannan eile, bidh tachartasan làn-sgoile mar co-chruinneachaidhean air an lìbhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig do dhaoine òga ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig. Tha seo a' toirt a' chothruim do dhaoine òga a bhith a' leasachadh litearrachd tro Ghàidhlig agus cuideachd a bhith a' leasachadh, mar eisimpleir, builean foghlam creideimh is moraltachd.

9.16 Tha cothroman airson **coileanaidhean pearsanta** nan co-theacsa chudromach airson a bhith a' cur cànan an sàs, a bhith a' togail misneachd agus raon de sgilean airson ionnsachadh, beatha is obair. Tha grunnan phrògram leithid duaisean Iain Muir, Diùc Dhùn Èideann agus Bratach na Croise mar-thà a' cur ri Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus cuideachd a' toirt chothroman-ionnsachaidh còmhnaidheach agus air a' bhilè a-muigh. Tha tachartasan mar an Deasbad Nàiseanta agus FilmG a' leasachadh sgilean Gàidhlig agus cuideachd feadhainn co-cheangailte ri ionnsachadh, beatha is obair. Feumaidh coileanaidhean pearsanta a bhith mar phàirt de phròiseas a bhios air a phlanadh le com-pàirtichean ag obair gu dlùth le tidsearan ann a bhith a' planadh adhartas agus rian ann an ionnsachadh. Bu chòir dhaibh cuideachd, aig an aon àm 's a tha iad a' toirt spèis do dhìomhaireachd chloinne is dhaoine òga, a bhith a' cuideachadh ann a bhith a' coinneachadh ris na builean a thaobh sgrùdadh agus tracadh gus togail air fileantachd. Tha e cuideachd na shùileachadh nàiseanta gum bi com-pàirtichean an sàs ann am fèin-mheasadh. Feumaidh cothroman airson coileanadh pearsanta cothroman beairteach a thoirt gus tuilleadh sgilean cànan a leasachadh agus faodaidh iad gabhail a-steach:

- clubaichean an dèidh na sgoile,ampaichean samhraidh, agus cuairtean a bhios a' cur fòcas air na h-ealain chruthachail, obair-ciùird, seinn, co-fharpaisean deasbaid, dèanamh fhilmichean;
- taic le obair dachaigh agus ionnsachadh;
- spòrs agus cur-seachadan;
- ceanglaichean ri solaraichean eile a bhios a' tabhann Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig agus dùthchannan eile a bhios a' leasachadh ionnsachadh tro bhogadh; agus
- leasachadh choileanaidhean agus dhuaisean phearsanta.

9.17 Feumaidh ionnsachadh agus leasachadh coimhearsnachd is fheadhainn eile, leantainn orra a' tabhann cothroman do luchd-ionnsachaidh a bhith a' coileanadh **creideasachadh tro mheadhan na Gàidhlig airson sgilean airson ionnsachadh, beatha agus obair**. Feumaidh seo gabhail a-steach duaisean-coidsidh spòrs agus ceannardas agus raon farsaing de thachartasan ciùil, thèatar is ealain. Tromhpa-san, faodaidh luchd-ionnsachaidh am misneachd 's am fèin-mheas fhèin a thogail suas, an tionnsgalachd a mheudachadh, agus raon de sgilean a leasachadh a leanas air adhart gu slighean obrach nas fheàrr. Bhiodh e cuideachd feumail coimhead ri bhith a' leasachadh cothroman a tha a' brosnachadh clann is daoine òga gus a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig aig àm lòin agus aig clubaichean an dèidh na sgoile agus aig tachartasan eile. Feumaidh clann spionnadh gus a' Ghàidhlig a chleachdadh taobh a-muigh an t-seòmair-sgoile. Is e dòigh a tha an seo anns an urrainn do chom-pàirtichean, pàrantan, daoine saor-thoileach agus a' choimhearsnachd buaidh chudromach a thoirt. Ann an cuid de cheàrnaidhean is urrainn do Cho-òrdanaichean Gnìomhach Sgoile taic a thoirt. Tha àite aig Co-òrdanaiche Gnìomhach Sgoile cuideachd ann a bhith a' trèanadh dhaoine òga gu a bhith nan ceannardan a' gabhail uallach airson a leithid sin de thachartasan. Bhon t-Sultain 2015, bidh gach sgìre ùghdarras ionadail ag ullachadh plana trì bliadhna a mhìnicheas mar a bhios ionnsachadh is leasachadh coimhearsnachd air a libhrigeadh. Feumaidh na planaichean sin sealltainn gu soilleir mar a bhios Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig air adhartachadh. Feumaidh sgrùdaidhean HM dèanamh cinnteach gu bheil na planaichean a' sealltainn mar a thèid taic a thoirt dhan Ghàidhlig sa churraicealam.

9.18 Is e prìomh phrionnsabal airson dealbhadh curraicealaim aig ìrean AS1-AS3 dèanamh cinnteach gu bheil na daoine òga a' faighinn an **còir nàiseanta a thaobh a bhith a' faighinn an làn-raon de dh'Fhèin fhiosrachaidhean agus Builean a' Churraicealam airson Sàr-mhathais aig an treas ìre mus ruig iad deireadh AS3**. Bu chòir do sgoiltean cuideachd a bhith ag amas air gum bi nas urrainn de dhaoine òga a' dol nas fhaide na sin gus a bhith soirbheachail anns a' cheathramh ìre de dh'Fhèin-fhiosrachaidhean agus Bhuilean. Gus an tèid fuasglaidhean fhaighinn a thaobh suidheachadh an luchd-obrach, bidh cuid de na sùileachaidhean nàiseanta airson a' churraicealaim air a libhrigeadh tro mheadhan na Beurla. Feumaidh ionnsachadh dhaoine òga ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig dèanamh cinnteach gu bheil e a' toirt làn-fhiosrachadh mu stiùireadh agus comhairle nàiseanta, biodh sin sa Ghàidhlig no sa Bheurla. Feumaidh cothroman airson pearsantachadh agus taghadh thar iomadh taobh den ionnsachadh a bhith aig daoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig tro AS1 gu AS3. Faodaidh iad sin gabhail a-steach taghaidhean tro ionnsachadh, theagasg agus mhodhan measaidh; chuspairean no cho-theacsaichean; chuspairean airson ionnsachadh eadar-chuspaireil; cothroman a th' aig luchd-ionnsachaidh a bhith a' cur ri beatha na sgoile mar choimhearsnachd; agus tro na gnìomhan a bhios iad a' dèanamh airson coileanadh pearsanta. Bu chòir do na gnìomhan a bhios an neach òg a' taghadh togail air an ro-ionnsachadh agus leantainneachd a thabhann tro leud, dùbhlàn agus cur an cèill. Tha mòran sgoiltean a' planadh an curraiceala ann an leithid de dhòigh 's gum faigh daoine òga cothrom taghaidh agus speisealachaidh a dhèanamh ann an AS3. Feumaidh am plana a bhith mothachail, cho fad 's a ghabhas, gum bi cothrom ann a dhèanamh tro mheadhan na Gàidhlig. Tha a bhith a' dèanamh cinnteach gu bheil cothroman gu leòr ann a bhith ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig na phàirt cudromach de bhith a' cumail suas ùidh dhaoine òga a thaobh a bhith a' leasachadh am fileantachd sa Ghàidhlig. Tha e a' cheart cho cudromach gu bheil na cothroman sin air am planadh gus ionnsachadh a thoirt dhaibh a tha adhartach, rianail, dùbhlànach agus a tha gan ullachadh airson a dhol air adhart chun na h-ìre as sine agus gu teisteanasan. Feumar a bhith faiceallach, ge-tà, nach tèid dubhadh às cothroman airson a dhol air adhart ann am Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig.

9.19 Tha AS3 a' comharrachadh clach-mhìle chudromach ann an ionnsachadh dhaoine òga. Dh'fhaodadh gur e seo an cothrom mu dheireadh a bhios aca de chuid de raointean den churraicealam no chuspairean. A thaobh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, is e àm cudromach a th' ann a thaobh a bhith a' comharrachadh 's a' clàradh na tha daoine òga air a choileanadh, agus a bhith a' toirt stiùir shoilleir a thaobh na h-ìre aig a bheil na daoine òga a thaobh an adhartas ann am fileantachd agus na h-ath cheumannan gus tuilleadh leasachadh a dhèanamh air. Is e iomradh luachmhor a tha ann an **dealbh sgoilear AS3** a tha air a dheagh chumail is le fianais iomchaidh, a bheir taic do dh'adhartas luchd-ionnsachaidh san àm ri teachd. A thaobh dhaoine òga, tha an dealbh agus am pròiseas-clàraidh na sgrìobhainn chudromach airson a bhith a' gluasad air adhart len ionnsachadh agus a bhith a' dol air adhart an dèidh an fhoghlaim fharsaing choitchinn gu slighean mar an ìre as sine, cothroman obrach san àm ri teachd agus trèanadh. Tha am pròiseas-clàraidh agus an Dealbh glè chudromach ann a bhith a' toirt taic do dhaoine òga a tha ag ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig a bhith ag aithneachadh an coileanaidhean agus na h-ath cheumannan ann a bhith a' leasachadh an sgilean cànan. Tha conaltradh eadar an neach-ionnsachaidh 's an tidsear aig cridhe a' phròiseis a tha seo. Is e prìomh phròiseas a tha seo gus a bhith a' meòrachadh air na rudan a chaidh a choileanadh agus air an ionnsachadh a chaidh a dhèanamh. Feumaidh e comhairle a thoirt do na daoine òga mun dòigh anns am faod iad a bhith a' faighinn cothrom air ionnsachadh tro mheadhan na Gàidhlig sna seòmraichean-sgoile agus nas fharsainge na sin.

9.20 Aig deireadh **AS4**, faodaidh luchd-ionnsachaidh a bhith san sgoil, ann an colaiste, còmhla ri solaraichean trèanaidh, san àite-obrach, an sàs ann am prògraman a th' air an tabhann sa choimhearsnachd no le buidhnean-òigridh, no ann am prògraman a th' air an tabhann ann an com-pàirteachas, mar an fheadhainn a bhios air an tabhann tro chom-pàirteachasan sgoil-colaiste, sgoil-fastaiche no sgoil-oilthighe. Faodaidh iad a bhith nam prògraman làn-ùine no pàirt-ùine. Faodaidh iad a bhith ag ionnsachadh tro mheasgachadh de chlasaichean aghaidh ri aghaidh no ionnsachadh ag astar. Fhad 's a bhios iad a' gluasad air adhart tro **AS5 agus AS6**, faodaidh iad eòlas faighinn air raon a bhios a' sìor leudachadh de dh'ullachaidhean libhrigidh agus com-pàirteachais, agus a bhith a' gabhail tuilleadh is tuilleadh uallaich airson an cuid ionnsachaidh fhèin. Feumaidh an Dealbh AS3 agus an clàradh stèidh a thabhann airson planadh a thaobh nan diofar shlighean coileanaidh a tha sin tron ìre as sine.

9.21 Mar a bhios an ìre as sine air a leasachadh agus modhan-obrach eadar-dhealaichte a' nochdadh airson luchd-ionnsachaidh bho AS4 gu AS6, nì sgoiltean cinnteach gu bheil daoine òga a' dèanamh chùrsaichean a bhios a' leantainn air adhart gu **Teisteanasan Nàiseanta** sa Ghàidhlig, Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh), agus cuspairean a bhios air an libhrigeadh tro mheadhan na Gàidhlig ann an àireamhan iomchaidh. Feumaidh sgoiltean gluasadan a thracadh a thaobh a bhith a' cur air adhart dhaoine òga gu Teisteanasan Nàiseanta ann am Foghlam Gàidhlig gus dèanamh cinnteach gu bheil na h-àireamhan a tha a' dol air adhart air an cumail suas agus a' meudachadh mar a bhios iomchaidh. Mar phàirt den sgrùdadh agus den tracadh air adhartas agus coileanadh, feumaidh sgoiltean agus ùghdarrasan ionadail lùghdachadh a dhèanamh air an àireamh de dhaoine òga a tha a' fàgail Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig 3-18 às aonais duais no teisteanas ann an Gàidhlig (Luchd-ionnsachaidh)/Gàidhlig no tro Ghàidhlig. Feumaidh sgoiltean a bhith a' coimhead ri bhith a' tabhann slighean iomchaidh agus dùbhlanaich dha na daoine òga sin gus togail nas èifeachdaiche air am fileantachd agus gus seachnadh dì-coileanadh. Tha dealbhadh na h-ìre as sine a' fosgladh suas chothroman a thaobh a bhith a' coinneachadh ann an dòigh nas fheàrr ri feumalachdan luchd-ionnsachaidh.

9.22 Ann a bhith a' sgrùdadh dè cho math 's a tha sgoiltean a' libhrigeadh curraicealam tro mheadhan na Gàidhlig, dh'fhaodadh na leanas a bhith nan ceumannan feumail:

- a' dèanamh cinnteach gur e luchd-obrach a tha fileanta sa Gàidhlig a tha a' libhrigeadh Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig;
- a' faicinn an gabh barrachd co-roinn a bhith air a dhèanamh de dh'ealantas luchd-obrach eadar an dà chuid bun-sgoiltean agus àrd-sgoiltean eile;
- a' faicinn a bheil modhan-obrach a thaobh ionnsachaidh phroifeiseanta fad dhreuchd a' brosnachadh luchd-obrach eile a bhith ag ionnsachadh agus a' leasachadh am fileantachd sa Ghàidhlig;
- ag obair le bun-sgoiltean gus dèanamh cinnteach nach eil gluasad air adhart air a chumail air ais le bhith ag atharrachadh am meadhan libhrigidh;
- a' dèanamh sgrùdadh air dè cho math 's a tha dealbhadh curraicealaim leithid speisealachadh, cùrsaichean beairteachaidh, taghaidhean, agus clasaichean maighstireachd a bhith air an cleachdadh gus meudachadh a dhèanamh air a cho-chuid de ionnsachadh tron Ghàidhlig;
- a' dèanamh sgrùdadh air dè cho math 's a tha ionnsachadh thar chuspair air a chleachdadh airson Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig;
- a' brosnachadh chom-pàirtichean gus bhith a' libhrigeadh taobhan den churraicealam tron Ghàidhlig;
- a' dèanamh sgrùdadh air dè cho math 's a tha colaistean, ionnsachadh agus leasachadh coimhearsnachd agus buidhnean Gàidhlig a' cur ri Foghlam tro Mheadhan na Gàidhlig, a' gabhail a-steach a bhith a' cleachdadh modhan-obrach de dh'ionnsachadh co-mheasgaichte;
- a' dèanamh sgrùdadh air an dòigh san urrainn cothroman airson coileanaidhean pearsanta agus creideasachadh ionnsachadh tron Ghàidhlig a sholarachadh;
- a bhith a' cleachdadh àm lòn agus clubaichean an dèidh na sgoile mar chothrom do dhaoine òga a bhith a' cleachdadh na Gàidhlig;
- a' faicinn a bheil adhartas bhon fhoghlam fharsaing choitcheann gu Nàiseanta 4, 5 agus Àrd Ìre ann an cuspair sam bith comasach; agus
- a' faicinn a bheil adhartas bho Àrd Ìre gu Sàr Àrd Ìre comasach.

